

VRIJEME U PRAHU

Volim biti jasan i oštar, isječen i vidljiv.

Nalazim se negdje gdje ima previše svjetlosti. Ali to nije vrela svjetlost. To je vrlo precizna i gotovo tvrda svjetlost. Možda je to neki bijeli pejzaž. Možda je to negdje gdje nikad nisam bio. Gdje nitko nije bio. Mislim na tišinu koja protječe. Konačno: na eksploziju koja je nečujna i glomazna. Koja je u odnosu na moje trajanje nemjerljiva. A ipak je eksplozija. Pitanje je samo u KOJEM vremenu živimo i u KOLIKO vremena živimo, u koliko vremena možemo živjeti.

1

Ovo treba pokušati zamisliti: Čovjeka u svemirskom brodu i njegovo vrijeme u odnosu na naše vrijeme, točnije: u odnosu na vrijeme kojim će živjeti ljudi na Zemlji. Mi onda nećemo više živjeti, ali to neće biti ni važno. Tjeskoba nije potisnula naš optimizam i mi sada vjerujemo da će čovjek u svemirskom brodu u jednom času poželjeti da pročita pjesmu. Povjerovat ćemo i to da je sa sobom ponio i nekoliko knjiga poezije. Možda je ponio Eliota, možda je ponio Davića, možda je ponio Villona, možda je ponio „Kalevalu“. I u NJEGOVOM kraćem vremenu koliko je bilo potrebno da pročita jedan jedini stih prošlo je negdje gore ili negdje dolje na Zemlji recimo dvadeset tisuća godina. Ljudi su umirali i radovali se životu, čekali karte za kino, plesali subotom uveče, tonuli u krevetima kao u buradima meda, učili abecede, pi-

li čaj, pravili drame, liječili neuraze. Otprilike stotinu milijardi ljudi je umrlo dok je čovjek u ugodnom miru svojeg svemirskog broda prokizavao kroz veliki prostor, i pročitao jedan pravi dobi stih, dok je taj čovjek ubacio u sebe svega jedan jedini stih.

Pokušajmo zamisliti tog istog čovjeka na njegovom povratku. Ali prije toga vratit ćemo se u naše današnje vrijeme.

2

Pomoću Doeplerovog optičkog efekta vrlo jednostavno možemo dokazati rasprnuće Kozmosa. Uz malo uvježbavanje sposobnosti ni-jamsnog sagledavanja spektra ugledat ćemo odjednom kako se impozantna prašina kozmičkih tustih tijela razlijeće. Po sili koju još danas ne znamo matematički ispisati, kozmička tijela osjećaju neobično uočljivu averziju prema svom središtu, prema uterusu, i što su dalje od njega to većom brzinom ga se oslobadaju. Tamo gdje smo najdalje doprli svojim očima, koja imaju nekolikometarska sječiva, ta je brzina približna polovini brzine svjetlosti. Ta brzina narasta upravo proporcionalno sa udaljenošću od svojeg centra, koji je zapravo — možemo pretpostaviti — prajezgra, jezgra koja se rasprsnula ne mogavši podnijeti svoju težinu i sabijenost ili, točnije, energiju.

Zivimo zadivljujuće strpljivo. Toliko strpljivo da bi to moglo izgledati i sebično. Naš najpouzdaniji sat je naš stomak, a naša najveća vremenska jedinica je upravo tolika koliko traje naš ži-

vot. Ne osjećamo da živimo u eksploziji. Ne osjećamo brzinu. Sav prostor i sve vrijeme sveli smo na naše uske relacije. Ako se krećemo bijednom brzinom od stotinu i nekoliko kilometara na sat mi smo zadovoljni. Kolikogod i osjećali žurbu i nestrpljivost sve to ipak ostaje u našim uskim mjerilima ovozemaljske i ovo-dnevne žurbe i nestrpljivosti. Mi smo poput pustopašnih mladića koji ne misle na prekosutra, ili ako i misle na prekosutra onda ne misle na starost. Valjani konjici smo. Rodili smo se, obavili svoj muški posao i pretvorili se u anorgansko.

Hotimice pretjerujem.

Pretjerujem zbog NJIH O KOJIMA CU SADA GOVORITI.

Ne zanima ih nauka. Zanima ih novac i zanimaju ih ratovi. Potpuno su bez zdrave mašte. Debeli praktičari, to su oni. Zar je potrebno reći na koga se odnose ove riječi. Uživaju u svojoj moći. Onako kako je srednjevekovni vitez gladio palcem ostricu svojeg mača tako i oni danas glade savršenu glatkoću svojih raketeta. Ne zanima ih poezija, ne zanima ih čovječanstvo, ne zanima ih astronomija. Ne zanimaju ih prave šanse. Ne znaju u čemu je zadovoljstvo. Za njih su oni koji razmišljaju o velikoj budućnosti sanjari nesposobni za život.

NEOZBILJNO ČOVJEČANSTVO.

Postaju samo ekonomske razloge i samo ono u ekonomskim zakonima što je u njima potrebno njima.

I, molim, tko se usudjuje reći da naš NE obuzima tjeskoba gledajući ih kako se igraju? Tko nam može oduzeti pravo na tjeskobu? A u posljednje vrijeme može se čuti glasova, kako naklapaju o tome da smo tjeskobu izmislili ne znam zbog čega, da se pretvaramo, da glumimo nekakve lažne strahove. Pravo na tjeskobu ne može nam nitko oduzeti osim nas samih. Nitko osim naše upornosti u gradjenju onakvog svijeta kakav se nama svidja.

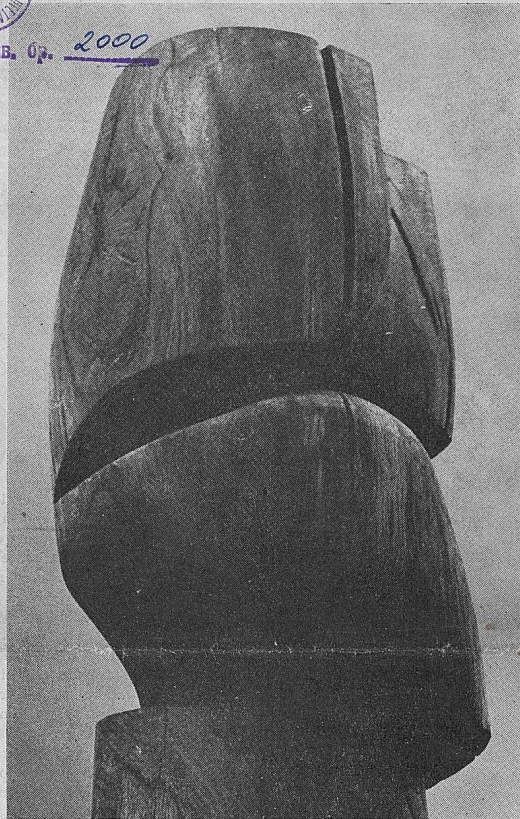
3

Posjećujemo sada čovjeka koji se vratio svemirskim brodom.

Postoje dvije mogućnosti.

Postoji mogućnost da je pobijedio ozbiljan dio čovječanstva. Sve ono što je putnik iz svemirskog broda ostavio prije putovanja ovdje više ne postoji. Njegova divna klapa s kojom se tako sjajno mogao zabavljati i u kojoj se najpotpunije mogao smiriti nestala je. Njegova žena i njegovo dijete takodjer su rasuti pepel. Naš putnik ima mnogo razloga da bude potišten. Cak ga rastužuje i to što ne može sam egzistirati jer se ne snalazi u ovoj novom svijetu. KAKVE PROMJENE! Potrebno mu je nekoliko sedmica vrlo intenzivnog privikavanja dok ne osjeti nešto sigurnosti i nešto povezanosti s novim vremenom. Počinje razumijevati ljude. Slobodni su i ničega se ne plaše. Lišeni su straha. Osmozira u njih. Nakon nekoliko mjeseci saživljen je i zadivljen novim vremenom; koje je puno radosti, stvaralaštva, ozbiljnosti i nestašnosti.

Postoji druga mogućnost: postoji mogućnost da su se neozbiljni igrali uništenja svijeta. U ovom

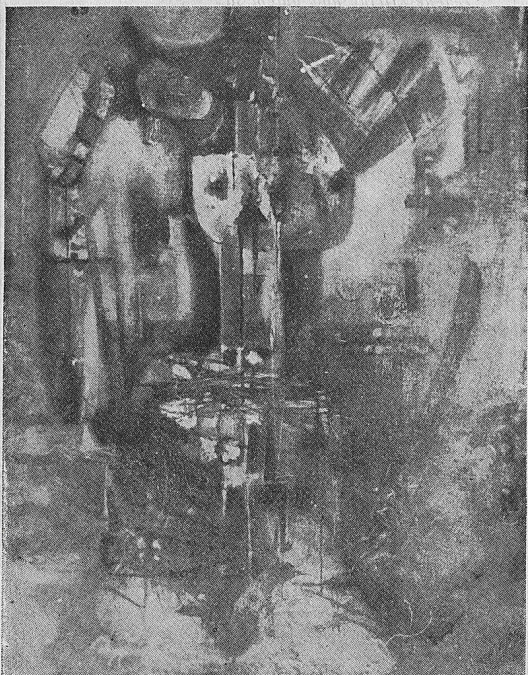

petar hadži boškovi

presečeni torzo (drvo)

dragutin avramovski

kompozicija, 1960 (ulje)

slučaju naš putnik ostaje potpuno sam. Sva njegova nestrpljivost o slici svijeta koju je osjećao dok se približavao matičnoj luci, suvišna je. Sve što je obavio na dugom putovanju, suvišno je. Suvišna je njegova radost, suvišna je njegova žalost. Suvišno je da progovori slatke riječi, suvišno je da opusje. Suvišno je da poludi. Suvišno je da se pomokri. Suvišno je da legne na pustu zemlju. Suvišno je da skinje svoje anti-gravitaciono odijelo. Suvišno je da napravi dva koraka. Suvišno je da se osvrne. Suvišno je da pogleda lijevo. Suvišno je da pogleda desno. Suvišno je da se opije. Suvišno je da se ubije.

4

Matematičari će vam rado pričati kako je neki Indus mogao sibi predočiti proces u kojem manja kugla izlazi iz veće kugle, a da je pritom ne povuđuje.

5

Pogledamo li samo na čas ovaj svijet kroz koprenu mašte, koja nije odrezana od realnosti tog istog svijeta, pred nama će se odmotavati slike savršene groze i savršene ljepote. Danas, međutim, nema pravog raspoloženja i prave naklonjenosti za eksploitranjem velikih mogućnosti mašte. Svijet je bolestan naoko od neozbiljne bolesti AFANTAZIJE, od neimaštine mašte. Zašto? Na ovo

pitanje odgovorit ću samo djelomično, samo u okviru onoga što me trenutno zanima. Odgovor je jednostavan: zbog toga što je igra maštanja oduvijek bila varljiva i opasna. Jer je imala dvije ostrice. Ljudi su se od toga ispalo malo preplašili. Na kraju je ispalo da je pametno biti kul-kavica, da je umosno biti mediokritet. Da je pametno biti suhoparan. O ČEMU SVE NE GOVORIM REDAJUĆI OVE REČENICE? Fantazija je eliminirana u odgoju malog ljudskog bića. I kad sam ovo rekao mislio sam prvenstveno na pravu umjetnost. I tako sam došao ipak samo dotle da ponavljam davno poznatu stvar. Ali, dopuštam sn pitanje: pokažite mi čovjeka koji se usudjuje biti lud. Malo pogrešno, pa ispravljam: pokažite mi PISCA koji se usudjuje biti lud.

S riječi na riječ i evo nas s velikih političkih problema u problemima kulture. Evo nas kako izjavljujemo: baš zbog pomanjkanja mašte ljudi danas nisu sposobni da apsorbiraju modernu umjetnost. Radi se jednostavno o tome da su krivo odgojeni. I ono malo mašte što je posjeduju, bolesna je mašta. OSKUDJEVAMO ZDRAVE MAŠTE. S riječi na riječ i evo nas opet kod političkih problema. Neka mi se ne zamjeri jednostranost i nepotpunost. Upravo volim što sam u ovom slučaju jednostran i nepotpun. Tendenciozan sam. Nagovaram vas da osjetite ovo vrijeme u prahu.

Alojz MAJETIC